

Hogyan tanítsunk helytörténetet

„A tanítás: hídépítés. A tanítás során mindig arról van szó, hogy közvetítéseket dolgozunk ki a kialakítandó tudás és a tanulók meglévő kognitív sémái között. Magát a tananyagot is úgy kell megformálni, hogy emészthető legyen azon konkrét tanulók számára, akiket éppen tanítunk.”

Knausz Imre

A jelenlegi romániai oktatási rendszernek köszönhetően a pedagógus választható tantárgyakat építhet a tanítási folyamatba. A helytörténet is kiválóan beilleszthető a középiskolai és a gimnáziumi oktatásba is. Egy település története fontos lehet az ott élő emberek számára, hiszen ha ismerik a múltját, még inkább az otthonuknak érezhetik azt.

A következő írásban a helytörténet tanításához kapcsolódó ötleteket, tevékenységeket, feladatokat osztok meg.

Mindig érdekelt annak a városnak a múltja és története, ahol élek és tanítok. Margitta Romániában, a partiumi Bihar megye északkeleti részén fekszik, több, mint 800 éves település. Nagyváradtól és Debrecentől is egyformán 60 km távolságra van. Jelenleg körülbelül 15 ezer lakost számlál. A következő leírásokban innen közelítettem meg a tevékenységeket, feladatokat, bőségesen osztok meg saját jó gyakorlataimból, megjegyezve azonban, hogy ezek bármely település történetének tanításához adaptálhatók.

Mivel eddig nem tanítottam választható tantárgyként Margitta történetét, a hagyományos történelemórákba csempészttem be egy-egy helytörténeti jellegű információt, vagy más választható tantárgyak keretében tanultunk helytörténetet. Ilyen volt például *A zsidóság története. A Holokauszt* című tantárgy, amelynek keretében a margittai zsidó temetőbe látogattunk. A téma kapcsán egy városi szintű projektben is részt vettünk. Egy másik választható tantárgy, amelybe helytörténeti témákat is be lehetett csempészni *A fotózás története* címet viselte; ennek gyakorlati részeként régi margittai épületeket fényképeztünk a diákokkal. Szintén a helytörténettel való ismerkedésre teremtettek lehetőséget a különböző megemlékezések (pl. az 1989-es rendszerváltás margittai eseményeit felvázoló sorozat, melyet tavaly kezdünk el), illetve a *Nekem nyolc – Margitta 800 éve* című konferencia is, amit szintén tavaly szerveztünk meg először a magyarszakos kollégákkal. Ide sorolhatók még a kutatáson alapuló, konferencia jellegű versenyek, melyeken szintén előszeretettel veszünk részt helytörténeti témákkal.

A Margitta története című választható tárgy bevezetés előtt középiskolás diákjaim körében (akiknek ez a tárgy készült) egy kérdőíves felmérést végeztem. A kérdőív több, Margitta történetével kapcsolatos kérdést tartalmazott:

1. A település földrajzi elhelyezkedése
2. Történelmi háttér a kialakuláskor
3. Első írásos említés
4. Etnikai összetétel
5. Temető, régi sírkövek, kápolnák, síremlékek
6. Háborús vagy forradalmi emlékművek, szobrok, emléktáblák
7. Műemlék-házak, régi házak, paloták, kastélyok, polgárházak, régi középületek: iskola, állomás, községháza, városháza, könyvtár (legalább két világháború közötti)
8. Emléktáblák
9. Régi gazdasági épületek: malmok, kohók, villanytelep, műhelyek, boltok, bánya stb.
10. Sajátos történetek, legendák, mesék, mondák, népdalok
11. Sajátos állat vagy növényfaj
12. A település híres szülöttei
13. A település híres vendégei, látogatói
14. Régi utcák, utcanevek
15. Patakok, folyók, hegyek, dombok, erdők nevei

Mindegyik ponthoz önálló válaszokat kellett írjanak a 9–12. osztályos diákok, akik közül összesen 80-an válaszoltak. A kérdőívek kiértékelése után azt láttam, hogy diákjaink nagy része nagyon keveset tud Margittáról, ugyanis csupán 8–9% válaszolt helyesen a kérdésekre, és olyan kérdőív nem volt, ahol minden kérdésre érkezett volna válasz.

A kérdőívek jól láttatták, hogy szükség van egy ilyen tantárgyra. Ahhoz, hogy érdekes is legyen a helytörténet oktatása, nem szabad a meglévő monográfiákra, jegyzetekre, illetve ezek „bemagolására” szorítkozni. Természetesen ezeket is fel lehet használni a tanórák során, de olyan módon, hogy ez a diákok számára érdekes legyen. Nagy híve vagyok a forráselemzésnek, így az ilyen jellegű feladatokra helyezem a hangsúlyt. Ezeken kívül szívesen alkalmazom a felismerés, összehasonlítás, megfigyelés módszereit is. Ezeken kívül fontosnak tartom kivinni a diákokat a különféle helyszínekre, ott elemzéseket, rajzokat, fényképeket készíttetni, kérdésekre válaszolni, megfigyelni az épületeket, temetőket, emlékműveket, vázlatokat írni stb.

A következőkben részletesen bemutatok néhány konkrét módszert, tevékenységet, melyekről úgy gondolom, hogy sikeresen lehet alkalmazni a helytörténet oktatásában.

Brainstorming vagy ötletbörze

Amennyiben diákjaink ezt a tantárgyat választották, feltételezhetjük, hogy valamilyen szinten érdekli őket lakóhelyük története, és talán egy-két dolgot tudnak is a településükről. Hogy ezt kiderítsük, használhatjuk a brainstorming módszerét. Az első órán

felírjuk a város nevét a táblára és megkérdezzük a diákokat, mit tudnak mondani róla. Nyilván érkezik majd olyan válasz is, amelyiknek semmi köze a történelemhez, ezeket tanárként „helyre” tudjuk tenni.

Ez egy jó módszer a figyelem felkeltésére, a kezdeti bizonytalanságok elhárítására. A diákok magabiztosabbak lesznek, látván, hogy valamit mégis tudnak a településükről és a továbbiakban nagyobb kedvvel fogadják be az új információkat.

Ezt továbbvihetjük úgy is, hogy megkérdezzük: a meglévő tudásuk mellett mi érdekli őket. Nyilván lesz olyan diák, aki nem fog erre egyértelmű választ adni, de minden bizonnyal lesz azért olyan is, aki határozottan érdeklődik egy-egy időszak, esemény, népcsoport vagy személy iránt. Ne felejtjük el ezeket feljegyezni, és a tanév folyamán kitérni ezekre a témákra! Ha már a diákokat érdekli, legyünk nyitottak a kérdéseikre, felvetett problémáikra.

A tanári előadás

A tanári előadás az egyik leggyakrabban alkalmazott módszer. Természetesen nem kell minden órán alkalmazni, de hasznos módszer lehet, főként a bevezető vagy összefoglaló részeknél. Az sem árt, ha érdekes a tanári előadás, és minden esetben készüljünk fel egy rövid jegyzettel is. Készíthetünk PowerPointos bemutatót hozzá, vagy egyszerűen mutathatunk néhány képet, térképet.

Fontos, hogy az előadás ne legyen túl hosszú, maradjon idő a rögzítésre, visszacsatolásra, kérdésekre, esetleg feladatokra is. Logikusan építsük fel, hagyjunk időt a kérdésekre és néha ellenőrizzük, hogy diákjaink figyelnek-e. Az előadásnak szerkezetét tekintve három fő részből kell állnia: bevezetés, kifejtés, összegzés.

Használjunk példákat, beleszőhetünk az előadásba érdekes vagy vicces történeteket, anekdotákat is, de vigyázni kell, nehogy csak azt jegyezzék meg a diákok.

Magyarázataink legyenek logikusak, egyszerűek, beszéljünk választékosan, kifejezően és megfelelő hangerővel. Használjunk példákat, és szemléltessünk minél többet.

A forráselemzés

A forráselemzés elengedhetetlen része a modern történelemoktatásnak. Manapság már a tankönyvekben is sok ilyen típusú feladat található. A forráselemzés nem egyszerűen szövegértelmezés, annál valamivel több, hiszen ezen keresztül írjuk a történelmet. A források lehetnek írottak vagy íratlanok. A források elemzéséhez mindig adjunk szempontokat, kérdéseket a diákoknak, magyarázzuk meg, mire figyeljenek. Az első egy-két kérdést közösen oldjuk meg, hogy ráérezzenek a feladat lényegére, logikájára, a többit megoldhatják önállóan is. A végén itt is fontos a kiértékelés, a megbeszélés.

Margitta történetének első írott forrása a Váradi Regestrum. Ennek megfelelő részlete:

„Bervei faluba való Munk Vidát, a falubelijét t. il. arról vádolá, hogy tud is lopott dologról, osztozó is és továbbadásában részes. Biráskodék Vöcsi t. il. A falusi előljárójok,

pristáldus vala Látomás ugyanazon faluból. Másikat Völcsi nevűt is vádola lopásról Margréta helységből ugyanazon Munk. Pristáldus vala Herrik, biráskodék Tompa, zunuki udvarbíró. Váradon pedig hordozván a vasat, Vida is, Munk is igazolódék.”

Miután megkapták és elolvasták a szöveget, megkapták a kérdéseket, amelyekre írásban kellett válaszolniuk. Ilyenformán jobban rögzül az ismeret, mintha csak megbeszelnénk azt.

A feltett kérdések:

1. Milyen neveket említ a szöveg?
2. Melyik margittai közülük?
3. Hogy nevezik Margittát a szövegben?
4. Mivel vádolták meg a margittai embert?
5. Ki volt a vádló?
6. Kik voltak a hatósági személyek?
7. Milyen ítélet született?
8. Mire utal a „hordozván a vasat” kifejezés?
9. Mit jelent a „pristáldus” kifejezés?
10. Mit jelent a „zunuki” szó?

Az utolsó három kérdésre nem ad választ a szöveg, így ezek további kutatásra ösztönözhetik a diákokat. Az interneten, lexikonokban, értelmező szótárakban utána tudnak nézni ezeknek a dolgoknak. Ha nem boldogulnak, segíteni kell nekik. Fontos, hogy ne vegyük el a kedvüket „megoldhatatlan” feladatokkal.

Egy másik forrás, amit használhatunk, lehet a kép vagy a képeslap. Ezekhez szintén adhatunk kérdéseket, hogy rávezessük a gyerekeket arra, amire figyelni kell. Ha szöveggel dolgozunk, lehetőleg magyar nyelvűt válasszunk, de adhatunk a gyerekeknek urbáriumi listákat is, melyeken kézírással vannak nevek, és azokat mai helyesírással átírhatják (pl. Zabow – Szabó), kitalálhatják a nevek eredetét, megállapítva, hogy milyen foglalkozást, származást vagy egyebet jelöl. Szövegek ne legyenek túl hosszúak, legyenek érthetőek, a kérdéseket pedig világosan fogalmazzuk meg. Adhatunk olyan feladatot is, amelyben ők kell – például – öt kérdést megfogalmazzanak egy szöveghez. Próbáljuk őket az okozati összefüggésekre rávezetni a történelmi forrásokon keresztül.

A forráselemzés mellett fontos a forráskritika is. A forráskritika alapvető célja annak vizsgálata, hogy az adott forrás mennyiben tartalmaz hiteles adatokat, mennyire alkalmas a történelmi múlt rekonstruálására. Ez már mélyebb, időigényesebb feladat, mivel itt azt is meg kell vizsgálni, hogy az adott forrást milyen időszakban és milyen körülmények között írták, eredeti-e, s ha van rá mód, össze lehet vetni más, korabeli dokumentumokkal.

Rejtvények, játékok, kreatív feladatok

A diákok egyik kedvenc feladata a rejtvény. Még a líceumi osztályba járók is szeretik a játékosságot. Készíthetünk számukra olyan rejtvényeket, amelyeknek megoldása lehet

valami helyi vonatkozású érdekesség, helyi híresség, híres esemény, épület stb. A rejtvények lehetnek keresztrejtvények, betűrejtvények, mindez időnként, kreativitásunktól függ. De adhatjuk házi feladatként is a rejtvények összeállítását, elkészítését, lehetséges, hogy a diákok olyan ötletekkel állnak elő, amelyek nekünk eszünkbe sem jutnak. Nyilván nem kötelező, hanem opcionális feladatként adhatjuk ezt fel a diákoknak, hiszen nem minden diák ötletes és kreatív. Viszont, ha jó ötlet születik, mindenképpen meg kell adni a teret a kibontakozásra. Adhatunk más típusú kreatív feladatokat is a diákoknak: például a város címerének elkészítését, egy mottó kiválasztását vagy megírását. De készíthetnek makettet vagy rajzot épületről, utcarészletről vagy rekonstruálhatnak olyanokat, amelyek már nem léteznek. Tervezhetnek csészére, pólóra felvihető rajzokat, grafikákat, egybeket is. Írhatnak találós kérdéseket, verseket, dalokat, készíthetnek filmet, ha ahhoz van tehetségük. A lényeg, hogy derítsük ki, miben jók, és azon a területen bátorítsuk a kibontakozásukat.

Képfelismerés

A képfelismerést többféleképpen is alkalmazhatjuk: például osztályteremben – mutathatunk jellegzetes épületdíszítéseket vagy akár teljes épületeket, melyeket fel kell ismerjenek. Itt főként a már nem létezőkre gondolok. Megbeszélhetjük, hogy a település mely pontján volt az az épület, mikor és miért bontották le, mi épült a helyére. Kivághatunk néhány jellegzetes díszítést is, és megkerestethetjük ezeket a település épületein. Ez már egy olyan tevékenység, melynek során nem az osztályteremben, hanem kint dolgozunk a gyerekekkel. Térkép segítségével, sőt, akár GPS helymeghatározóval is megkeresthetjük a jelzett helyeket.

A képfelismerést a helyi híres emberek beazonosítására is használhatjuk. Ezekon kívül lehet parkokat, folyópartot, utcarészletet is kerestetni a képek alapján.

Térképek

A térkép elengedhetetlen része a történelem tanításának, mivel segítségével a diákok megtanulnak térben látni, tájékozódni. Ugyanakkor fejlődik a megfigyelőképességük, össze tudják hasonlítani a bekövetkezett változásokat.

A helytörténet tanításánál kezdetben megmutathatjuk diákjainknak a városról készült legrégebbi térképeket. (Margittáról az 1700-as évek végén készült a legrégebbi, fennmaradt térkép.) Adhatunk feladatokat, kérdéseket is a térképhez, éppen úgy, mint egy történelmi szöveghez: pl. nevezzen meg épületeket, utcákat, vizeket, hegyeket, erdőket stb. A térkép jó eszköz az összehasonlító feladatokhoz, mivel a diákok felmérhetik a változásokat, megnézhetik, hogy változott-e a település szerkezete, hogyan módosultak az utcák nevei, hogyan alakult a zöldövezetek sorsa, milyen új utcák lettek stb.

Ugyanakkor azt is megállapíthatják, hogy az idők során miként változott a térképek elkészítésének módja. Tanulmányozhatják, milyen technikával készültek, mennyire alaposak, részletesek és pontosak ezek a térképek.

Hasznos a vaktérképpel végzett feladat, ahol ők jelölik be a tanultak alapján a megadott pontokat, helyszíneket, utcaneveket. Ez már a felmérés része is lehet, de lehet akár órai feladat is, miáltal rögzítik a tanultakat.

Mit tudsz az utcádról?

Fontos, hogy a tanulók megismerjék szűkebb lakóhelyüket is. Ennek érdekében összeállíthatunk nekik néhány kérdést, melyre otthon válaszolnak, akár szüleik, ismerőseik segítségével. Ez jó alkalom arra, hogy a szülők is bepillantást nyerjenek valamennyire az iskolai tevékenységbe.

A margittai helyismeret-órára a következő kérdéseket írtam össze a diákoknak a saját utcájukkal kapcsolatosan:

1. Kiről vagy miről nevezték el az utcátokat?
2. Mióta ez a neve az utcának?
3. Mi volt a régi neve?
4. Mióta létezik ez az utca?
5. Melyik a legrégebbi ház az utcában?
6. Ki a legrégebbi lakója az utcátoknak?
7. Milyen érdekességek vagy történetek kapcsolódnak az utcához?
8. Mikor épült a ház, amiben laktok?
9. Mióta laktok ebben az utcában?

A helyes válaszok alapján a diák viszonylag pontos képet kap arról, hogy hol is él. Esetleg készíthet fényképeket is az utcájában levő régi épületekről. Ha több diák lakik ugyanabban az utcában, dolgozhatnak csoportosan is. Az eredményt minden esetben megbeszéljük órán, a diákok bemutatják a kapott válaszokat, esetleg kérdéseket tesznek fel egymásnak.

Esettanulmány, rendhagyó történelemóra a 89-es forradalom kapcsán

Több témában és többféleképpen is lehet rendhagyó történelemórát tartani. Az is rendhagyó, ha múzeumba látogatunk, vagy a település különféle pontjaira visszük a diákokat órán. De hívhatunk előadót is. A margittai helytörténet-tanítás rendhagyó történelemórája keretében – mivel helyi múzeum nincs – én az utóbbit választottam.

A tavalyi tanévben elsőként szerveztünk megemlékezést az 1989-es rendszerváltásról. A hagyományos órák keretében rögzítettük a tudnivalókat, és a decemberi forradalom évfordulóján a margittai eseményeket szerettem volna bemutatni a diákoknak. Így született meg az ötlet, hogy hívjunk meg valakit, aki részt vett az 1989-es margittai eseményekben. Meghívtunk el is fogadta meghívásunkat, eljött, és elmesélte azoknak a napoknak az eseményeit. Természetesen a diákoknak nagyon tetszett, már csak azért is, mert Horváth Sanyi bácsi nagyon jó előadó. Ő városunk egyik humoristája, így a tőle megszokott humorral és szófordulatokkal adta elő az eseményeket. Nyilván nem a humor volt a lényeg, de ekkor elgondolkoztam azon is, hogy milyen sokat számít az, hogy

jól meggondoljuk, hogy kit állítunk ki a gyerekek elé. Előadónk mesélt a forradalom előtti hétköznapokról, a Szabad Európa Rádió titokban való hallgatásáról, az élelemhiányról. Ezt követően rátért a rendszerváltás kezdetére. Bemutatta Tőkés László szerepét, majd a margittai eseményeket, melyek kapcsán kitért személyes hozzáállására is. Elmesélte, hogy az elsők között csatlakozott a forradalmárokhoz, fegyvert kapott, és több társával együtt éjjeli őrjáraton vett részt. „Rozsdás vasakkal védtük a szabadságot” – mint mondta. A lelkesedés pillanatai akkor múltak el, amikor hazament, és elgondolkozott azon, hogy mi lesz tovább. Mi lesz, ha a diktátor visszakerül a helyére? Ilyen jellegű aggodalmait is megosztotta a diákokkal. Ezután beszélt a következő napokról, Ceaușescuék kivégzéséről és a helyi RMDSZ megalapításáról.

A három osztály, mintegy nyolcvan XI. osztályos diák nagy figyelemmel követte az előadást, a végén még kérdéseik is voltak. A rendhagyó visszaemlékezést folytatni fogjuk, következő meghívottunk Nagy Ákos vállalkozó lesz, aki a forradalom idején Brassóban teljesített katonai szolgálatot, ráadásul egy titkosrendőri (Securitate) alakulatnál. Jövőre ő fog mesélni a diákoknak.

A rendhagyó órák végén ki lehet tölteni a diákokkal egy rövid, maximum ötkérdéses kérdőívet is. Ezzel az előadást, a szervezést stb. lehet pontosítani, és javaslatokat lehet kérni.

Századfordulós építkezés Margittán

Margittán nagyon sok századfordulós épület megsemmisült a kommunista rendszer idején. Maradt azonban néhány, szecessziós jegyeket őrző magánház. Ezeket egy másik opcionális tárgy keretén belül igyekeztünk megörökíteni a diákokkal. Fényképezőgépekkel felszerelve végigjártunk több utcát, és a régi házak díszítéseit lencsevégre kaptuk. Ezután a fényképeket kiválogattuk, a legjobban sikerült fotókat előhívtuk, plakátokat készítettünk belőlük, melyeket a *Nekem nyolc...* konferencián bemutattak a diákok a közönségnek.

Egyre kevesebb régi ház van Margittán, azok is omladoznak, romlik az állapotuk. Aki régi házat vásárol, jobbra a telek miatt teszi, így a gazdacseré után a ház hónapokon belül eltűnik. Lebontják, és új házat építenek a helyére. Ha éberek vagyunk, ezt megelőzően legalább fényképeken megörökíthetjük az 50–100 évvel ezelőtti építkezést. – Az említett margittai fényképezés során a régebbi építkezési stílusokba való betekintésen túl a diákok gyakorolták a kép- és plakátszerkesztést is.

Emlékművek, emléktáblák, szobrok

A településen lévő emléktáblák, kopjafák, szobrok, illetve a rajtuk lévő, hozzájuk kapcsolódó információk is hasznosíthatók a helytörténet tanítása során. Ez is egy olyan feladat, amely kimozdítja őket az osztályteremből. Ehhez a feladathoz is kaphatnak kérdőívet vagy feladatlapot, és egy térképet, esetleg GPS koordinátákat (ma már a legtöbb okostelefonon van helymeghatározó, és így a modern technika is helyet kaphat az okta-

tásban), melynek segítségével megkeresik, beazonosítják ezeket az emléktáblákat. A lapon különféle feladatok szerepelhetnek, melyek segítségével információkat gyűjthetnek a helységben levő táblákról, szobrokról. Leírhatják például, hogy az illető mikor született, mennyit élt, lejegyezhetik az emléktáblán található idézetet, szöveget, készíthetnek fotókat, akár szelfit is.

Ez egy kellemes, sétálós feladat lehet. Fontos, hogy a feladatlapot megfelelően töltsék ki.

Temetők, templomok, kegytárgyak

Ezek a helyek, eszközök rengeteg történelmi információt hordoznak. Nem ritka azonban a diákok elutasító magatartása, ha felvetjük nekik, hogy templomot látogatunk történelemórán. Ez főként azért van, mert nem értik az összefüggést. Ezért fontos az előzetes magyarázat, a diákok érdeklődésének felkeltése. Jó előzetesen elmagyarázni nekik, hogy milyen információkat hordoz egy-egy templom, mire utalhat a mérete, korábbi méretei, az, hogy milyen stílusban épült... Figyeljük meg együtt, ha van rá mód, mekkora volt a templom eredetileg, mikor bővítették, mire utal a bővítés (nyilván a népesedésgnövekedésre). Ha módunkban áll, kérjük meg a lelkészt, hogy osszon meg velünk információkat a templom történetével és a meglévő kegytárgyakkal kapcsolatosan, ezeket akár meg is tekinthetik a diákok.

Mehetünk kérdőívvel felkészülve is. Hogy érdekesebb legyen a tevékenység, feloszthatjuk a munkát a diákok között, mindenki csak egy kérdést kap, melynek utána kell járnia, választ kell rá keresnie. (Pl. Mit ábrázol az oltárkép? Mi a harang felirata? Melyek a legrégebbi kegytárgyak? Hány férőhelyes a templom? stb.) Miután visszatérünk az osztályba, megosztják egymással ezeket az információkat. A feladat során azt is gyakorolják, hogyan dolgozzanak önállóan és felelősségteljesen, és hogyan keressenek választ a kérdéseikre. A gyakorlat végén írhatnak egy rövid visszajelzést a feladatról, és további javaslataikat, ötleteiket is elmondhatják.

A temetők is fontos információkat hordoznak, és jó terepgyakorlat lehet ez is a településük iránt érdeklődő ifjú kutatóknak. Ide is érdemes felkészülten, kérdőívvel menni annak érdekében, hogy tudják, mit keressenek. Megkereshetik a legrégebbi sírkövet, a temetőkápolna építettségének nevét és az építkezés évszámát stb.

A margittai zsidótemetőben több alkalommal is voltunk már diákokkal az *Iskola másképp* héten vagy *A zsidók története. A holokauszt* nevű opcionális tantárgy keretén belül. Erre már több alkalommal is sor került, a diákok szívesen vesznek részt az ilyen típusú tevékenységeken, már csak azért is, mert eltérnek a megszokottól. A zsidótemetőben megfigyeltük, hogy egyes feliratok magyar, mások héber nyelvűek. Egyes síremlékek a holokauszt idején elpusztult zsidóknak állítanak emléket. Megfigyeltük a zsidó kultúrában elterjedt kőkupacokat a sírokon, a jellegzetes ábrákat: a menórát és a Dávid-csillagot. A margittai zsidótemetőben több száz sír van, s ez jól mutatja, hogy az egykori településen milyen hangsúlyos volt a zsidóság jelenléte. Megfigyeltük az évszámokat, több évszám nem a keresztény, hanem a zsidó időszámítás szerint van feltüntetve, van olyan sír

is, amelyiken mindkettő megjelenik, így ki tudtuk számítani a különbséget a keresztény és a zsidó időszámítás között.

Az a tapasztalatom az effajta sétákon, hogy a diákoknak rengeteg kérdésük van, érdeklő őket a város múltja. Fényképeken is megörökítettük ezt az órát. (A margittai zsidótemetőt egyébként gondozzák, és az innen elszármazott zsidók, vagy azok gyerekei, unokái évente visszajárnak Margittára.)

Családi fotók, levelek, képeslapok

Mivel a családtörténet is a helytörténet része, ezt is beleszőhetjük ebbe a tantárgyba, hiszen az emberek szerves részei egy településnek, ők alakítják olyanná, amilyen. Nagyban hozzájárulnak a város lelkületéhez, hangulatához, imázsához.

Nyilván ezzel a tevékenységgel nem az a cél, hogy bárkinek is a személyes dolgaiba üssük az orrunkat. Előfordulhat azonban, hogy egyes családoknál akadnak olyan régi, háborús időszakokból származó levelezések vagy esetleg régi képeslapok a településről, amelyeket szívesen megmutatnának. A családi fotók is sok hasznos információt hordoznak a korszakról, melyben készültek. Vezessük rá a diákokat, hogy ezekre is olyan szemmel tekintsenek, mint a kutatók, keressék bennük a távolabbra mutató információkat is. Tudatosítjuk a tanulóknak, hogy a családi fényképek fontos történelmi források, hiteles korrajzok, hiszen sok esetben utcákat, városrészeket is ábrázolnak, melyek esetleg ma már egészen másképp néznek ki. Megtudhatjuk belőlük, hogy adott korban milyen lakberendezési stílusok uralkodtak a településen, milyen volt a korabeli öltözködés, mit ettek, milyen karácsonyfát díszítettek, milyen autókra jártak, hogy nézett ki egy-egy park, milyen volt régen a strand stb.

Nem is föltétlenül az a cél, hogy ezeket a családi fényképeket, leveleket elhozzák a diákok az iskolába, sokkal inkább az, hogy előássák otthon vagy a nagyszülőknél a szekrény mélyéből, és foglalkozzanak a családjuk múltjával. Talán arra is kedvet kaphatnak, hogy felkutassák családfájukat, megkeressék rokonaikat, kipróbáljanak egy, a nagyszülők füzetében leírt receptet.

Nagyapa mesélte...

A családtörténet egyik legérdekesebb része az, amikor az idősebb családtagok az ifjúságukról mesélnek. Alig van olyan család, ahol ne lenne egy világháborús vagy a kommunizmus idejéből származó történet. Bátorítsuk diákjainkat, hogy hallgassák meg az idős emberek gondolatait, és amennyiben lehetséges, rögzítsék a hallottakat. Számtalan esetben úgy halnak meg a sok információval rendelkező emberek, hogy nem tudják azokat hátrahagyni senkinek.

Amennyiben háborús vagy kommunizmusban meghurcoltak történetei kerülnek elő, nem árt utánanézni a történet hitelességének, ugyanis sajnálatos módon az is megtörténik, hogy a sok év távlatából a mesélő már nem emlékszik jól az eseményre, vagy szándékosan az események középpontjába helyezi magát. Nem árt, ha erre is felkészítjük

diákjainkat, hogy kellő diplomáciával kezeljük az ilyen helyzeteket. Nyilván ennek akkor van nagyobb jelentősége, ha a tanuló komoly kutatásba kezd, versenyen vagy konferencián szeretné bemutatni a hallottakat. Ebben az esetben mindenképpen nézzünk utána a történelmi háttérnek, ellenőrizzük az információkat, ha van rá lehetőségünk, vessük össze hasonló visszaemlékezésekkel, próbáljuk tárgyi bizonyítékokat szerezni, mint pl. képek, levelek, érdemrendek, egyéb dokumentumok.

Néha olyan történetek is előkerülnek, melyekben a nagyszülőknek nem éppen pozitív szerepe van. A diákok nem szívesen beszélnek erről, de ezt nem is kell erőltetni. Ha mégis felszínre kerül egy-egy ilyen történet, ilyenkor megmagyarázhatjuk a diáknak, hogy ő nem felelős a felmenőieért, és ne ítélkezzen, mert nem lehet tudni, milyen módon került abba a helyzetbe az illető.

Kirándulás, testvérvárosok, megemlékezések

A tanulmányi kirándulás az oktatás egyik legkellemesebb része. Helytörténet esetén ez nyilván városnézésre redukálódik. De utazhatunk is. Például a közeli településre, vonattal. Van olyan diák, aki szinte soha nem utazik vonaton. Kirándulhatunk akár a településen átfolyó patak vagy folyó forrásához, megnézhetjük a környék nevezetességeit. (Mi például megnéztük a közeli ottományi udvarházat, a szalacsi pincésort, a vedresábrányi Árpád-kori román stílusú templomot, a monostorosábrányi premontrei kolostor maradványait, a székelyhídi Zólyomi várat. Ezek 20 km-es körzetben vannak, könnyen megközelíthetők.) El lehet látogatni olyan múzeumokba, ahol a településen talált ókori leleteket őrzik.

Amennyiben diákjaink testvértelepülésre kirándulnak, vagy testvériskolával találkoznak, tarthatnak egy vetítettképes bemutatót a városukról.

A település neves szülöttjei évfordulóján szervezett megemlékezéseken is jó részt venni a diákokkal. Ilyen események kapcsán lehet olvasni vagy filmet nézni a neves emberekről.

Margitta, a sárkányok és szentek földje – helyi legendák

Minden városnak, falunak vannak helyi legendái, történetei. Fontos, hogy ezeket is megismerjük diákjaink. Margitta esetében is több legendát ismerünk.

Egyik legfontosabb a margittai Margit-legenda, mely szerint Margitta a nevét egy Margit nevű főúri leányról kapta. A történet folytatása szerint ez a bizonyos Margit öngyilkos lett, miután szülei megtiltották neki, hogy egy rangján aluli legényhez menjen feleségül.

Egy másik helyi legenda, hogy a város a nevét Szent Margitról kapta, ami nem is olyan valószínűtlen, annál is inkább, hogy a város védőszentje bizonyíthatóan Antiókiiai Szent Margit. Az ő egyik attribútuma a sárkány. Margitta első pecsétjén is sárkány található, ez az első birtokosok, a Lackfiak címere. Egy helyi legenda szerint azért a sárkány a címerben, mert valaha a környékbeli mocsarakban egy krokodil vagy sárkány tanyázott.

Egy másik helyi legenda a Bábí halma nevű dombhoz köthető, ahol gyilkosság történt. Különbőféle legendák keringtek a zsidók kincseiről, ezt egyesek el is hitték, és feldúlták az Auschwitzba deportált zsidók házait.

Egy másik elképzelés szerint a helyi református templomot és az egykori kastélyt alagút kötötte össze, s hogy a templom alagsorában kincseket őriztek.

Azt is beszélik, hogy Petőfi vándorszínészként Margittán is fellépett, s hogy a szabadságharc idején Bem József is járt a településen. A legenda legenda marad, de a helyi öntudat erősítésében fontos szerepet játszik. Ugyanígy a mesék, hiedelmek, helyi hagyományok is.

Szimuláció, dramatizálás

Ha történelmet, helytörténetet tanítunk, szinte adja magát ez a fajta tevékenység, hiszen annyi mindent el lehet játszani, be lehet mutatni (gondoljunk csak a március 15-i ünnepségekre). A legtöbb dramatikus tevékenység az empátiát fejleszti, ami egyébként is lényege a történelem tanításának, hiszen ilyen módon lesz – például – toleráns a diák a különféle kultúrákkal szemben.

Dramatizált formában bemutattunk már többet a Váradi Regestrumban említett esetek közül. Lehet azonban egyszerűbb feladatokat is kidolgozni. Például a diákok írjanak és adjanak elő egy párbeszédet Wesselényi és a Csáky grófnő között, vagy egy vásári jelenetet mutassanak be, esetleg „reklámszöveget” írjanak egy középkori portékának, vagy mutassák be a középkori divatot. Feldolgozhatják valamelyik helyi legendát is rövid, humoros jelenetek formájában.

Számtalan ilyen jellegű feladattal tarkíthatjuk a történelemórákat.

Tanösvény, idegenvezetés és szórólapok készítése

A tanösvény megtervezése azért is jó, mert azon a más településről (pl. testvériskolából) érkező diákokat is végig lehet vezetni, és így élvezetes formában kapnak képet – például – a település történetéről. A tanösvény megtervezése, a feladatok összeállítása időigényes feladat, feladatlap vagy akár munkafüzet is szükséges hozzá. Ebben az esetben bevonhatjuk a biológia-, földrajz-, irodalom- és egyéb szakos kollegákat is. Történelmi szempontból érdemes a város legrégebbi részén elkezdni a sétát (Margitta esetében ez a református templom és a jelenlegi városközpont), és közben belefoglalhatjuk a középkorban már meglévő településszerkezetet, az utcaneveket, az egykori vásárteret stb.

Tanév végi feladatként a diákok is készíthetnek egy útvonaltervet, melyen feltüntetik a fontos dolgokat a városba látogató ismerőseik számára. Ugyanígy szórólapot is lehet készíteni, melyen röviden felvázolják a város történetét, és képekkel, térképekkel illusztrálják azt.

Versenyek

Egyes országos versenyek előszeretettel foglalkoznak helytörténeti témákkal. Ezen rendszeresen részt veszünk, több-kevesebb sikerrel, de a lényeg nem is ez. Persze, örülünk az eredménynek, a diák is örül, a szülei is, az igazgató is. Mégis fontosabb a versenyt és a nyereményt megelőző felkészülés, kutatás, tanulás. Ha a gyerek ráhangolódik egy helytörténeti témára, ráérez a kutatás ízére, már nyert ügyünk van.

Az egyik ilyen verseny, amelyre helytörténeti témákkal jelentkeztünk, a TUDOK, vagyis a *Tudományos Diákkörök Országos Konferenciája*, illetve ennek regionális döntői (Erdélyben pl. a TUDEK). Eddig több témát is feldolgoztunk, nemcsak margittai, hanem a környékhez is kapcsolódó, helytörténeti témákat. Egyik ilyen volt a közeli Albis nevű falu református templomának története, a másik egy szovjet fogságba esett katona hazaküldött leveleinek feldolgozása, de bemutattuk már Margitta és Bogyoszló monográfiáját is. Érszöllős egyháztörténete is jelen volt a TUDEK-en, és beszéltünk a vedresábrányi Árpád-kori templomról is.

Egy másik verseny, melynek kapcsán szintén fel lehet dolgozni helytörténeti témákat, a *Varadinum*, melyre a Kárpát-medence majd minden részéről érkeznek versenyzők. Ezen a versenyen bemutattuk a Bem Józsefhez kapcsolódó margittai legendát, aztán diákjaim interjút készítettek egy, a kommunizmusban meghurcolt, munkatáborot megjárt lelkésszel, akit az 56-os forradalom idején rejtgetett versekért ítéltek kényszermunkára, és a Duna-deltába küldték.

Ugyancsak helytörténeti vonatkozású az *Időutazók* nevű erdélyi verseny. Ezen diákjaim bemutatták a kommunista átépítést Margittán, az 56-os megemlékezéseinket, valamint a megemlékezésekről írt újságcikkeket.

Ezek a versenyek elsősorban olyan diákokat mozgatnak meg, akik az átlagnál jobban érdeklődnek lakóhelyük története iránt, és nem utolsósorban plusz erőfeszítésekre is hajlandók. A kutatások ugyanis nagyon komoly hozzáállást és kitartást kívánnak meg a diákoktól.

Meggyőződésem, hogy a versenyekre való felkészülés a gyerekek más kompetenciáit is fejleszti. Megtanulják beosztani az idejüket, megtanulnak tanulni, megtanulnak fogalmazni, beszédképességük is fejlődik, megtanulnak méltósággal veszíteni, és megtanulnak nyerni is úgy, hogy közben szerények maradnak...

Nekem nyolc... városunk 800 éve

...címmel tartottunk konferenciát iskolánkban. A konferencia részeként történelmi előadások, versek hangzottak el, a diákok plakátokat is készítettek, margittai költők verseit szavalták, bemutatták egyes volt margittai tanárok pályafutását, életrajzát. A konferencián a tanárok és diákok is tartottak bemutatókat.

Elsőként a diákok szavaltak el egy Horváth Imre verset, *Margittai tarisznya* címmel, majd köszöntöttük a csak diákokból álló közönséget. A bevezetőben kitértünk a város első írásos említésére, mert ennek kapcsán született az ötlet, hogy meg kellene

emlékezni az iskolában erről a jelentős eseményről. Beszéltem a Váradi Regestrumban található bejegyzésről, melyben egy nem túl örvendetes eset kapcsán említődik Margitta, valamint arról is, hogy azért történelmi szempontból milyen lényeges ez az információ, mivel tudunkra adja, hogy akkor már létezett a település. Beszéltem a később kapott vásártartási jogról, valamint arról az időszakról periódusról, amelyben Margittát először említik.

Ezt követően a meghívott előadók tartottak előadást, akik korábban a Horváth János Elméleti Líceum tanulói voltak, jelenleg mesteri szakos egyetemi hallgatók Kolozsváron a Babes-Bolyai Tudományegyetemen, mindketten régészetet végeztek. Kócza Richárd egyetemi hallgató a Margittán és környékén talált bronzkori leletekről beszélt, majd a líceumi diákok bemutatták a plakátokat, melyeket Margittáról, illetve a margittai neves személyiségekről készítettek. Volt olyan plakát is, amely a Margittán még látható, szecessziós épületek díszítését örököltette meg.

Ezek után Szilágyi Orsolya, aki szintén iskolánknak volt tanulója, nagyapja szovjet fogságának állított emléket egy rövid bemutatóval. Nagyapja 1944-ben esett orosz hadifogságba, és az ő hazaküldött leveleiből készült a dolgozat. Két, szintén margittai költő versének szavalata között elhangzott egy harmadik történelmi előadás is, melynek témája *A kommunizmus és annak hatásai Margittán* volt. Ezt egy X. osztályos diák, Major Ottó prezentálta. A megemlékezés kötetlen beszélgetéssel zárult.

A továbbiakban szeretnénk ezt a konferenciasorozatot folytatni, évente egy alkalommal margittai témákat mutatnának be, tanárok és diákok vegyesen. Meghívottakat is tervezünk minden alkalomra, akik lehetnek akár olyan volt margittai diákok, akik Margittához kapcsolódó témákból tudnak előadást tartani. Rajtuk kívül meghívunk Margittát és környékét kutató történészeket is.

Minden alkalommal szavalunk a margittai költők verseiből, és ugyancsak megőrizük a plakátkészítés hagyományát is. Idővel, ha elegendő anyag lesz hozzá, a konferenciához egy kiállítást is társítunk, melyen régi fényképeket, használati tárgyakat, maketteket, egyéb eszközöket mutatunk be. Iskolánk minden líceumi osztálytermének saját névadója van, azt is elképzelhetőnek tartom, hogy ezen rendezvény keretében az egyes osztályok képviselői saját osztálytermük névadóját mutassák be. Mindezt az iskolahétre tervezzük, mert ez nem egy tanórába illeszthető tevékenység.

Összegzés

A felsoroltak között van olyan tevékenység, amellyel nem lehet hibázni, és van olyan tevékenység vagy feladat, melyet nem tudunk akárkivel megcsinálni. Minden esetben keressük az egyensúlyt a mozgalmasabb és kevésbé mozgalmas órák között, figyeljünk arra, hogy ne legyen túl sok vagy túl kevés a tevékenység.

Azt is tartsuk szem előtt, hogy ez egy választható tantárgy, ezért nem érdemes a diákokat nagyon nehéz tesztekkel gyötörni. Ez persze korántsem jelenti azt, hogy ne legyenek elvárásaink. Az is jó, ha a tevékenységeknek nyoma marad, akár a gyerekek füzetében, akár egy portfólió, egy bemutató, plakát vagy kisfilm formájában.

Ilyenformán rá tudjuk vezetni diákjainkat, hogy a történelemtanulás nem azonos a hosszú vázlatok bemagolásával, hanem annál jóval több. Tanítsuk meg őket nyitott szemmel járni a világban, hogy vegyék észre a körülöttük zajló folyamatokat, és ismerjenek rá a múlt lenyomataira, bárhol járnak!

Bibliográfia

Falus Katalin, Földes Petra és Vajnai Viktória: *Kulcskompetenciák komplex fejlesztése*. Budapest, 2012.

Kandra-Kabos: *Váradí Regestrum*. Budapest, 1898.

http://modszerver.babits.pte.hu/wp-content/pdf/szakmodszertan/Horvath_Krisztina.pdf
2021.04.12.

http://www.e-kompetencia.si/egradiva/mad_zgo/04/a_tatrjrs_folyamata.html 2021.04.20.

http://www.e-kompetencia.si/egradiva/mad_zgo/04/a_tatrjrs_folyamata.html 2021.04.20.